

125 år i Humlegården

KUNGL. BIBLIOTEKET

Den 2 januari 1878 öppnade Kungl. biblioteket portarna till den nyuppförda byggnaden i Humlegården. Den främsta anledningen till att byggnaden kom att placeras i Humlegården var att man där hade näst intill – som man då ansåg – obegränsade möjligheter att låta huset utvidgas och växa med framtida lokalbehov. Humlegården, som uppstått som kunglig köksträdgård och senare blivit offentlig park och borgerlig promenadplats, hade under senare delen av 1800-talet fått ett allt mer skamfilat rykte. Parken kantades av träkåkar och i centrum florerade nöjeslivet kring Rotundan, den gamla värds- hus- och teaterpaviljongen från slutet av 1700-talet. Genom att förlägga Kungl. biblioteket till Humlegården hoppades stadens styrande att trenden skulle vända, och att den förslummade delen av staden skulle kunna räddas från ytterligare förfall.

Svällande samlingar

Biblioteket har sitt ursprung i de svenska vasakungarnas boksamlingar från 15- och 1600-talen och fanns ända fram till flytten till Humlegården inrymt i Kungliga Slottet.

Samlingarna växte snabbt. Genom en förordning år 1661 stadgades att minst ett exemplar av alla utgivna svenska tryck skulle tillställas det kungliga biblioteket innan trycket spreds. Under 1800-talet gjorde det billiga maskintillverkade papperet och de nya tryckpressarna att utgivningen av böcker och andra trycksaker ökade lavinartat. Det blev snart outhärdligt trångt i det kungliga biblioteket i slottets nordöstra flygel, och vid 1800-talets mitt började planer på en ny biblioteksbyggnad att ta form. Arkitekten Gustaf Dahl fick 1870 det formella uppdraget att utföra ritningar till det nya Kungl. biblioteket.

Dahls biblioteksbyggnad representerade det absolut modernaste av tidens institutionsarkitektur. Planlösningen var lika radikal som framsynt och inspirerad av internationella idéer om hur läsesalar och magasin, liksom ventilation, brandsäkerhet och andra

*För 125 år sedan
flyttade Kungl. biblioteket
med sina omfattande
samlingar från nordöstra
flygeln på Stockholms slott
till en nyuppförd byggnad
i Humlegården.
Utrymmesbristen, som var
den främsta anledningen
till flytten, har följt
biblioteket genom åren.*

praktiska frågor, skulle ordnas.

Under förberedande studier i London och Paris tog Dahl också intryck av den nya gjutjärnsarkitekturen. Kungl. biblioteket blev en av de första byggnaderna i Sverige som byggdes i den nya tekniken.

Det skulle dock snart visa sig att den nya byggnaden planerats för liten re-

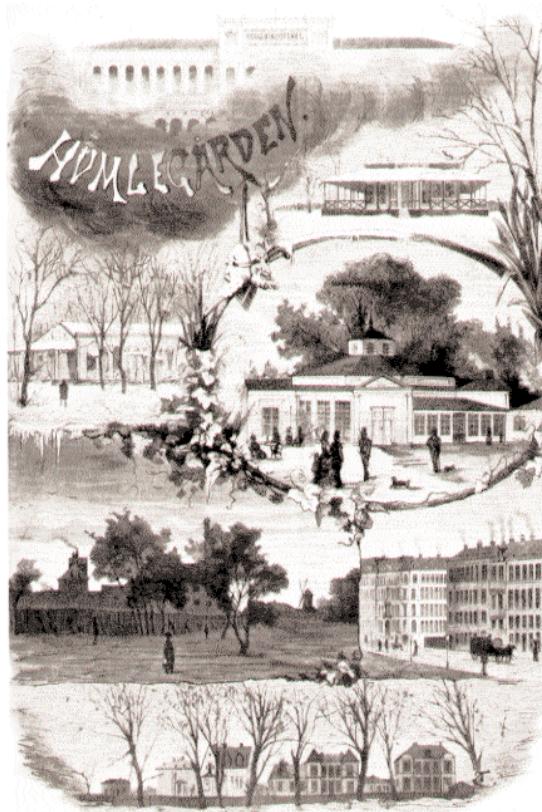
dan från början. Då man flyttade in uppgick bokbeståndet till cirka två hundra tusen volymer och därmed var magasinstrymmena i stort sett fyllda redan från början. I dag finns cirka tre och en halv million volymer i samlingarna och de växer med ungefär en och en halv hyllkilometer om året.

Kungl. bibliotekets ständigt ökande samlingar, tillsammans med en utvidgad verksamhet och allt fler besökare, har lett till en konstant brist på tillräckliga utrymmen. Längre löstes problemet genom ett bättre utnyttjande av byggnaden; man byggde nya lägre våningsplan mellan de gamla och försökte inreda vindar och andra utrymmen på ett bättre sätt.

Redan 1926–27 förlängdes huset med flyglar, ritade av Axel Anderberg, som en första etapp i en planerad större utbyggnad som aldrig realiserades. Läget i Humlegården, som skulle ge obegränsade möjligheter till utbyggnad, visade sig med tiden inte ge den fördel som man hoppats på. Nya tider och nya värderingar gjorde att alla konkreta förslag till en utbyggnad som inkräktade på Humlegårdens fria ytor möttes av ett massivt motstånd.

Biblioteket går under jorden

Efter flera utredningar presenterades på 1980-talet ett förslag som inte tog Humlegårdens mark i anspråk. Två stora bokmagasin om vardera fem våningsplan byggdes i berggrum djupt under parken. Magasinen är helt fristående i sina utsprängda berghålor och står i förbindelse med huvudbyggnaden genom ett centralt schakt med hissar. Då magasinen togs i bruk 1995 byggdes de ursprungliga bokmagasinen i huvudbyggnaden om till tjänsterum. Då den omfattande ombyggnaden och renoveringen avslutades 1997 hade allmänheten fått en ny tidsskriftsläsesal och nyinredd forskarläsesal, samt en specialläsesal en trappa upp. Entréhallen och den gamla läsesalen är K-märkta och bevarades intakta. Några av de gamla magasinshyllorna i smi-

Humlegården fick under 1800-talet ett alltmer skamfilat rykte som centrum för ett tveivelaktigt nöjesliv. Kungl. bibliotekets lokalisering till parken skulle bidra till att hejda dess förfall. Ny illustrerad tidning 1877.

Läsesalens interiör med sina gjutjärnskolonner och dekorerade balkar ger i dag stort sett samma intryck som den gjorde då den öppnades för allmänheten 1878.

I informationshallen, som är bibliotekets hjärta, har några av de gamla magasinbokhyllorna i gjutjärn funnit en ny användning.

desjärn togs till vara i den nya informationshallen.

Allmänheten har också fått tillgång till det så kallade annexet, som ursprungligen byggdes som ett bokmagasin under mark på 1960-talet. Här har Jan Henrikssons arkitektkontor skapat tre olika våningsplan som rymmer bland annat utställningshall, hörsal och

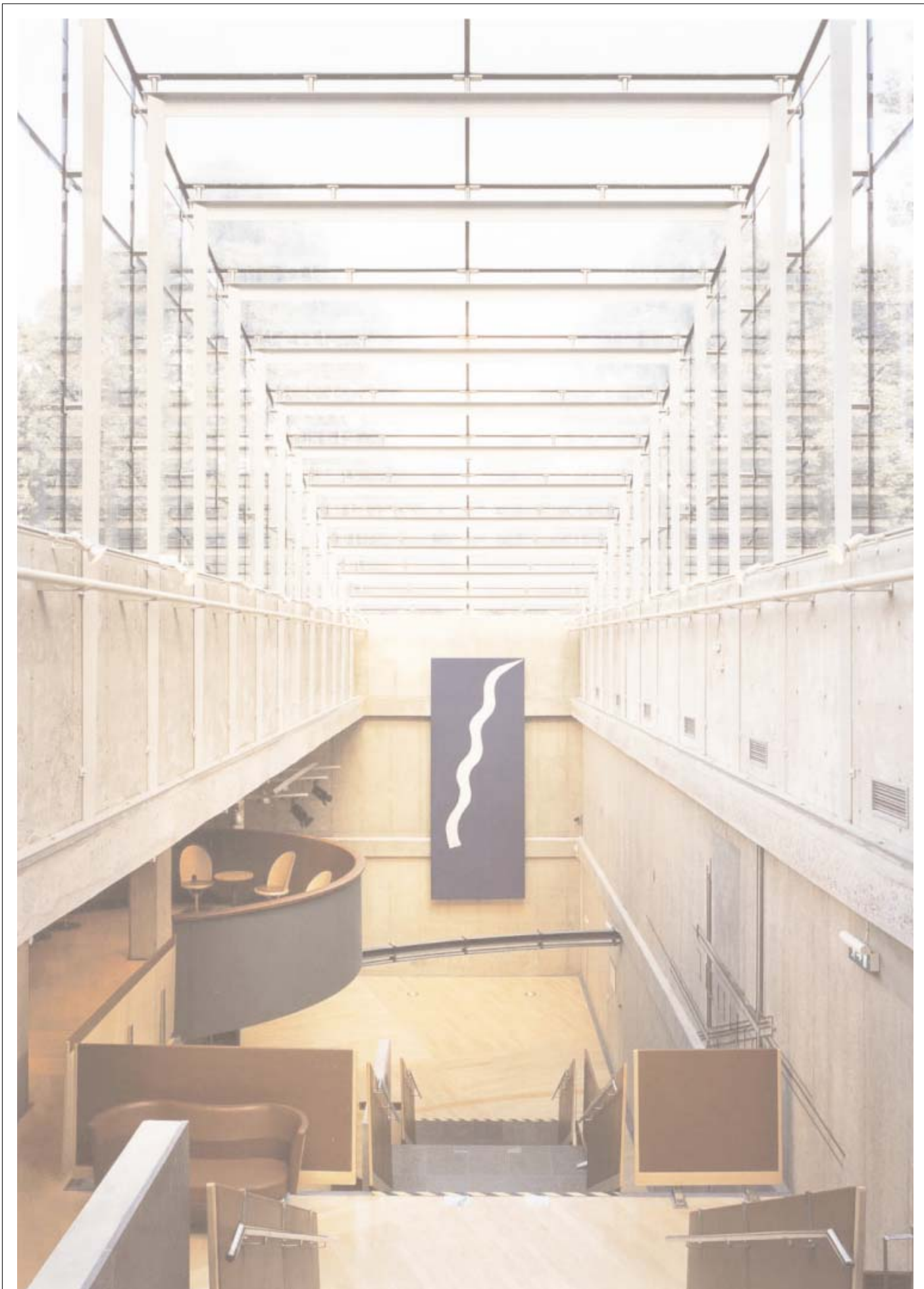
Ett foto från 1912 visar att läsesalen fått elektriska lampor över alla skrivbord.

mikrofilmsläsesal. Nere i underjorden hittar man också 'kryptan' som inretts särskilt för bibliotekets värdefullaste klenod – Djävulsbibeln. Trapporna till annexet får dagsljus genom en bågformad lanternin som pekar ut riktningen till underjorden. Bibliotekets tillbyggnad av glas och stål representerar det sena 1900-talets symbios av arkitektur och ingenjörskonst – en utveckling av den tidiga industriella byggnadskonst som praktiserades i Gustaf Dahls ursprungliga byggnad.

Einar Höste fick uppgiften att integrera den moderna tillbyggnaden mot norr med den omgivande parken. Nivåskillnaderna på ömse sidor om lanterninen markeras med gatsten och grönska i låga terrasser som möter Humlegårdens gräsmattor. Rostiga vertikala markörer står ordnade efter ett sinnrikt koordinatsystem.

Femton meter nere i det underjordiska magasinet ligger Kungl. bibliotekets nya datacentral, som tagits i bruk under 2002. Härifrån servar man hela landets biblioteksdatasystem Libris och det egna datoriserade katalogsystemet Regina. Libris ger i dag fantastiska möjligheter för vem som helst att – oberoende av varifrån – lokalisera, beställa och slutligen låna böcker ur forskningsbibliotekens gemensamma bestånd. ■

Catrine Arvidsson;
Konst- och kulturhistoriker

Det underjordiska bokmagasinet från 1960-talet inreddes vid den senaste ombyggnaden 1997 till publika utrymmen i tre våningsplan. Nils G. Stenqvists fem meter höga väv i blått och vitt dominerar annexets trappa ner till den stora hörsalen.